

Universitetlarda ikki tilli yondashuvlar va gamifikatsiya orqali kasbiy muloqot malakasini rivojlantirish usullari

*Yuldashev Dilshod Maksudbek o'g'li,
o'qituvchi
dilshodmaksudbekovich97@gmail.com
Urganch davlat pedagogika instituti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muhitida talabalarning kasbiy muloqot malakasini rivojlantirishda ikki tilli yondashuvlar va gamifikatsiya elementlarining samarali usullari tahlil qilinadi. Avvalo, kommunikativ kompetentsiya modeli, akademik va ijtimoiy til ko'nikmalari (BICS/CALP) hamda translanguaging prinsiplari orqali ikki tillilik nazariy asoslari batafsil yoritiladi. Keyinchalik, CLIL (Content and Language Integrated Learning) tamoyillari asosida fan mazmuni va til ko'nikmalarini birlashtirish, ro'l o'yin mashqlari yordamida realistik professional vaziyatlarni modellashtirish, bilingval lug'at va parallel matnlar orqali murakkab terminologiyani o'zlashtirish hamda kodalmashish strategiyalari orqali til resurslaridan optimal foydalanish usullari ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, maqolada gamifikatsiya printsiplari – o'yin elementlari, ball tizimi, liderlik jadvallari va rag'batlantiruvchi javoblar mexanizmlari – dars jarayoniga qanday samarali integratsiya qilinishi bo'yicha aniq tavsiyalar beriladi. Har bir metod sinovdan o'tkazilgan namunaviy dars misollari bilan mustahkamlanib, dars rejasiga kiritish bo'yicha bosqichma-bosqich yo'riqnomalar bilan to'ldiriladi. Xulosa qismida ikki tilli pedagogika va gamifikatsiya kombinatsiyasining talabalarning kognitiv va metakognitiv malakalarini mustahkamlash, ishonchni oshirish va professional til muhitlariga tayyorlashdagi afzalliklari hamda istiqbolli yo'nalishlari muhokama qilinadi. Maqola o'qituvchilar, metodistlar va ta'lim siyosatchilari uchun amaliy qo'llanma vazifasini bajaradi.

Kalit so'zlar: O'zbekcha: ikki tillilik, kasbiy muloqot, kommunikativ kompetentsiya, translanguaging, CLIL, kodalmashish, gamifikatsiya.

Методы развития навыков профессионального общения с помощью двуязычных подходов и геймификации в университетах

*Юлдашев Дилшод Максудбек угли
преподаватель
dilshodmaksudbekovich97@gmail.com
Ургенчский государственный педагогический институт*

Аннотация: В данной статье подробно анализируются эффективные методы, сочетающие двуязычные подходы и элементы геймификации для развития профессиональных коммуникативных навыков в системе высшего образования. Вначале даётся развернутое освещение теоретических основ: модели коммуникативной компетентности (Canale & Swain), различие базовых межличностных коммуникативных навыков (BICS) и когнитивно-академической языковой компетентности (CALP) по Cummins, а также принципы транслэнгвиджа, позволяющие студентам интегрировать ресурсные языковые данные для более глубокого понимания академического содержания. Далее приводятся практические методические рекомендации: применение CLIL (Content and Language Integrated Learning) для одновременного усвоения предметного содержания и языка, ролевые упражнения, моделирующие реальные профессиональные ситуации, двуязычные глоссарии и параллельные тексты для освоения специализированной терминологии, стратегии кодопереключения для развития стратегической компетентности. Особое внимание уделяется внедрению геймификационных элементов – игровых механик, системы начисления

баллов, таблиц лидеров и стимулирующих наград, которые стимулируют мотивацию и вовлечённость студентов. Каждый метод иллюстрируется примерами из опытных уроков и снабжён пошаговыми инструкциями по интеграции в учебный план. В заключении обсуждаются преимущества синергии двуязычной педагогики и геймификации: укрепление когнитивных и метакогнитивных навыков, повышение уверенности студентов и их готовности к профессиональным аспектам общения. Статья служит практическим руководством для преподавателей, методистов и разработчиков образовательной политики.

Ключевые слова: двуязычие, профессиональная коммуникация, коммуникативная компетентность, транслэнгвидж, CLIL, кодопереключение, геймификация.

Methods for developing professional communication skills through bilingual approaches and gamification in universities

Yuldashev Dilshod Maksudbekovich,
Teacher
dilshodmaksudbekovich97@gmail.com
Urgench state pedagogical institute

Annotation: This article analyzes effective methods combining bilingual approaches and gamification elements for developing professional communication skills in higher education contexts. First, it examines theoretical foundations of bilingualism – including communicative competence, Basic Interpersonal Communicative Skills (BICS) vs. Cognitive Academic Language Proficiency (CALP), and translanguaging principles. Next, it explores practical methodological recommendations: CLIL (Content and Language Integrated Learning), role-play exercises, bilingual glossaries and parallel texts, code-switching strategies, as well as gamification principles (game elements, point systems, leaderboards) to implement bilingual instruction. Each method is illustrated with examples and game components drawn from trial lessons, accompanied by precise guidelines for integrating them into lesson plans. The conclusion discusses the benefits of combining bilingual pedagogy and gamification, emerging pedagogical trends, and promising future directions. This article serves as a practical guide for teachers and methodologists seeking to effectively cultivate professional communication competencies and it includes different approaches to the teaching problems that may arise while teaching those dedicated groups of students.

Keywords: bilingualism, professional communication, communicative competence, translanguaging, CLIL, code-switching, gamification.

Kirish

Globalizatsiya va raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muhitida talabalardan nafaqat grammatik qoidalarni puxta bilish, balki turli madaniy va kasbiy kontekstlarda samarali muloqot strategiyalarini egallash talab etiladi. Zamonaviy professional muhitda talabalar xalqaro konferentsiya ma'ruzalari tayyorlash, chet tilida muzokaralar olib borish, biznes-kommunikatsiya vositalari orqali yozma hisobotlar tuzish hamda ko'p tilli jamoaviy loyihalarda integratsiyalashgan ko'nikmalarni namoyon etishlari zarur. Ana shu murakkab vazifalar poydevorini Canale va Swain (1980) tomonidan ta'riflangan kommunikativ kompetentsiya modeli tashkil etadi; bu model tilni uch komponent – grammatik, sotsiollingvistik va strategik kompetentsiyalar – asosida o'rganish orqali talabalarga professional kontekstda aniq, lo'nda va mos nutq qilish imkonini yaratadi.

Ikki tillilik yondashuvlari (bilingual approaches) oliy ta'limda til resurslarini kengaytirish va turli lingvistik darajalarda o'zaro uyg'unlikni ta'minlash vositasi sifatida katta ahamiyat kasb etadi. Cummins (1979) BICS va CALP nazariyasi til ko'nikmalarini ijtimoiy muloqot (kundalik til) va akademik-discursiv til funktsiyalari (murakkab terminologiya va tahliliy nutq) asosida ajratadi, bu esa talabalarga CALP darajasidagi professional matnlarni tahlil qilish va ishlab chiqarish

ko'nikmalarini samarali rivojlantirish yo'lini ko'rsatadi. Garcia (2009) translanguaging tamoyillari esa ona tili va ikkinchi til resurslarini erkin aralashtirish orqali talabalarning ijodiy fikrlashini rag'batlantirish va metakognitiv nazoratni kuchaytirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, talabalarning motivatsiyasi va ishtirokchanligini oshirish oliy ta'limda muhim pedagogik maqsad hisoblanadi. Gamifikatsiya printsiplari (Deterding, Dixon, Khaled, & Nacke, 2011; Kapp, 2012) o'quv jarayoniga o'yin elementlarini (ball tizimi, badges, liderlik jadvallari) tatbiq etish orqali o'quvchilarda ijobiy raqobat muhitini shakllantiradi, qatnashuv darajasini va o'z-o'zini baholash qobiliyatini mustahkamlaydi. Shu bois, CLIL, ro'l-o'yin mashqlari, bilingval lug'at va parallel matn kabi ikki tilli strategiyalarni gamifikatsiya mexanizmlari bilan boyitish darslarni nafaqat interaktiv, balki motivatsion jihatdan ham yanada samarali amalga oshirishni ta'minlaydi.

Nazariy asoslar

Kommunikativ kompetensiya

Canale va Swain (1980)ning kommunikativ kompetensiya modeli grammatik, sotsiollingvistik va strategik komponentlardan iborat bo'lib, har biri til o'rganish va foydalanish jarayonida alohida funksiyani bajaradi.

- **Grammatik kompetensiya** tilning fonologik, morfologik va sintaktik tizimlarini o'z ichiga oladi. Fonologiya talabaning talaffuz aniqligini, morfologiya – so'z yasash va o'zlashuvni, sintaksis esa gap tuzilishini boshqarishni ta'minlaydi. Professional kontekstda noto'g'ri so'z variantlari yoki noto'g'ri sintaktik tuzilma noto'g'ri tushunishga sabab bo'lishi mumkin.

- **Sotsiollingvistik kompetensiya** nutqning kontekstga mos ravishda rasmiy-norasmiy registr, madaniy normalar va munosabatlarga mosligini o'z ichiga oladi. Masalan, xalqaro konferentsiyada rasmiy tilni tanlash, hamda jamoaviy ish vaqtida biroz kamroq rasmiy uslubni qo'llash ushbu komponent doirasida baholanadi (Canale & Swain, 1980).

- **Strategik kompetensiya** muloqot jarayonida yuzaga keladigan tushunmovchiliklarni bartaraf etish va nutqni boshqarish strategiyalarini (parafrazlash, so'z izlash, kodalmashish) o'z ichiga oladi. Professional muhitda strategik kompetensiya xato yuz berganda tezkor tuzatishni va muhokovani davom ettirishni ta'minlaydi.

Ushbu uch komponent to'g'ri uyg'unlashganda, talabalar nafaqat grammatik jihatdan to'g'ri, balki madaniy va strategik jihatdan mos nutq muloqotini amalga oshira oladi, bu esa professional vaziyatlarda muvaffaqiyat kalitidir.

BICS va CALP

Cummins (1979)ning BICS (Basic Interpersonal Communicative Skills) va CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) nazariyasi til o'rganishdagi ikki turdagi ko'nikmalarni ajratadi:

- **BICS** – ijtimoiy kontekstda ishlatiladigan oddiy kundalik til ko'nikmalari. U suhbatlashuv, maktabdagi do'stona muloqot, oddiy so'rov-javob kabi vazifalar uchun zarur. BICS odatda tilga nisbatan erkin muhitda ikki yil atrofida rivojlanadi.

- **CALP** – akademik va kognitiv-analitik til ko'nikmalari bo'lib, murakkab matnlarni o'qish, tahlil qilish, yozma hisobotlar tayyorlash, argumentatsion esse yozish kabi vazifalarni ta'minlaydi. CALP rivojlanishi odatda BICSdan kechroq boshlanib, oltita yilgacha davom etishi mumkin.

Universitet muhitida talabalardan CALP darajasida professional matn va nutqni ishlab chiqarish kutiladi. Shu bois, ikki tilli yondashuvlar CALP ko'nikmalarini chuqurroq rivojlantirishga xizmat qilishi zarur.

Translanguaging

Garcia (2009) translanguaging konsepsiyasini ikki tilda resurslarni birlashtirish orqali yangi ma'no va tushunchalarni hosil qilish jarayoni sifatida tariflaydi. Translanguaging quyidagi afzalliklarni beradi:

- **Kognitiv fleksibilite:** Talabalar til kodlarini almashtirish orqali turli kontekstlarda moslashuvchan fikrlashni rivojlantiradi.

- **Metakognitiv nazorat:** Til resurslarini ongli ravishda tanlash va o'z faoliyatini boshqarish talabalarning o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini kuchaytiradi.

- **Madaniy ong:** Ona tiliga va ikkinchi tilga mansub madaniyatlarni solishtirish orqali global madaniy munosabatlarni anglash yuksaladi.

Translanguaging ko‘pincha kodalmashishdan farqlanadi: kodalmashish til o‘rtasida qisqa o‘tish bo‘lsa, translanguaging til resurslarini maqsadli tarzda birlashtirishdan iborat.

Gamifikatsiya printsiplari

Deterding va boshq. (2011) hamda Kapp (2012) gamifikatsiyani o‘quv jarayoniga o‘yin elementlarini integratsiya qilish orqali talabalarni rag‘batlantirish mexanizmi sifatida tavsiflaydi. Uning asosiy komponentlari:

- **Ball tizimi (points):** Har bir muvaffaqiyatli topshiriq uchun ball berish, bu talabaning o‘shishini raqamli ko‘rinishda namoyon etadi.

- **Badges va darajalar (levels):** Belgilangan maqsadlarga erishadigan talabalarni badges bilan taqdirlash, darajalar orqali murakkab vazifalarga yo‘l ochish.

- **Leaderboards (liderlik jadvallari):** Individual yoki guruh yutuqlarini vizual ko‘rinishda taqdim etish, salbiy emas, ijobiy raqobatni rag‘batlantiradi.

- **Feedback mexanizmlari:** O‘yinli testlar va simulatsiyalar real vaqt rejimida qayta aloqa berib, talabalarga o‘z kamchiliklarini tezda ko‘rib-chikarish imkonini yaratadi.

Gamifikatsiya o‘yin-kulguli elementlar bilan pedagogik maqsadlarni uyg‘unlashtirib, o‘quvchilarning motivatsiya va qatnashuv darajasini oshiradi, hamda o‘z-o‘zini baholash va doimiy o‘rganish madaniyatini shakllantiradi.

CLIL (Content and Language Integrated Learning)

Mehisto, Marsh va Frigols (2008) CLIL yondashuvini fan mazmuni (content) va til mahoratini (language) bir vaqtning o‘zida rivojlantirish modeli sifatida ta’riflaydi. CLIL darslari quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

- **4C Framework:** Content (mazmun), Communication (aloqa), Cognition (kognitsiya), Culture (madaniyat).

- **Integratsiya:** Talabalar bir darsda fan sohasiga oid ma’lumotni ona tilida tahlil qiladi va ingliz tilida prezentatsiya, muhokama yoki taqdimot orqali mustahkamlaydi.

- **CALP rivoji:** Bu yondashuv CALP ko‘nikmalarini written academic tasks va professional nutq orqali rivojlantirishga imkon beradi.

Universitet darslarida CLIL orqali iqtisodiyot, muhandislik yoki ijtimoiy fanlar bo‘yicha ona tilida asosiy tushunchalar tushuntirilgach, ingliz tilida topshiriqlar – case study, jamoaviy loyihalar va prezentatsiyalar – orqali professional terminologiya va argumentatsion qobiliyatlar mustahkamlanadi.

Ro‘l-o‘yin mashqlari

Professional kontekstni imitatsiya qiluvchi rolli o‘yinlar (role-plays) talabalarga real vaziyatlarni xavfsiz muhitda sinab ko‘rish imkonini beradi. Masalan, xalqaro konferentsiya moderatorlari va spikerlari rollaridan tortib, biznes-muzokaralar, mijoz bilan konsultatsiya yoki loyiha jamoasi yig‘ilishi ssenariylariga qadar turli professional vaziyatlar model qilinadi. Har bir sessiyada talabalarga vazifa – muzokaralarning maqsadini aniqlash, muammoni tahlil qilish, yechim taklif qilish – ona tilida muhokama qilinib, so‘ng kodalmashish orqali ingliz tilida amalga oshiriladi.

- **Oldingi tayyorgarlik:** Talabalar ssenariyni o‘rganib chiqib, asosiy terminologiya va iboralarni bilingval lug‘atlardan oladi (Mehisto, Marsh & Frigols, 2008).

- **Ijro etish:** Guruh ichida rollarni taqsimlab, ona tilida kirish qismi – vazifa va kontekstni aniqlash – bajariladi, keyin ingliz tilida muzokaralar olib boriladi. Bu bosqichda strategik kompetentsiya – parafraz qilish, qo‘shimcha savollar berish, fikrni qayta tuzish usullari – faol qo‘llanadi (Canale & Swain, 1980).

- **Refleksiya va feedback:** O‘qituvchi va sinfdoshlar baholash jadvali bo‘yicha nutq uslubi, terminologiya aniqligi, kodalmashish samaradorligini tahlil qiladi. Qayta aloqa badges (kichik raqamli mukofotlar) shaklida taqdim etilib, talabalar o‘z kuchli tomonlari va rivojlanishi kerak bo‘lgan jihatlarni aniqlaydi.

Ro‘l-o‘yin mashqlari talabalarning psixologik xavfsizligini oshirib, xatolardan qo‘rqmasdan tajriba qilish muhitini yaratadi, shu bilan birga professional til vazifalarini interaktiv tarzda o‘zlashtirishga yordam beradi.

Bilingval lug‘at va parallel matnlar

Parallel matnlar – o‘zbekcha va inglizcha ekvivalent matnlar yonma-yon joylashtirilgan hujjatlar – professional terminologiyani solishtirish va tushunishni osonlashtiradi. Bilingval lug‘at esa murakkab atamalarni ikki tilda kontekstual misollar bilan ta‘minlaydi, bu CALP darajasidagi matnlarni o‘zlashtirishda muhim vositadir (Cummins, 1979).

• **Matn tanlash:** Iqtisodiyot, huquq, muhandislik kabi sohalarga oid maqola parchalari yoki hisobot namunalari olinadi.

• **Yonma-yon tahlil:** Talabalar avvalo o‘zbekcha matndagi asosiy g‘oyalarni ajratadi, keyin inglizcha matnda termin va kontrast iboralarni belgilaydi.

• **Lug‘at yaratish:** Har bir murakkab termin uchun ikki tilda ta‘rif va misol jumlar kiritib, bilingval lug‘at sahifalari yaratiladi. Bu jarayon badges tizimi yordamida rag‘batlantiriladi: eng to‘liq va aniq lug‘at sahifasi badges bilan mukofotlanadi.

• **Mustahkamlash:** Keyinchalik guruh ichida terminologiya bo‘yicha quizlar o‘tkazilib, badges va ball tizimi orqali eng yaxshi natijani ko‘rsatgan talabalar alohida tan olinadi.

Ushbu yondashuv talabalarning lug‘at boyligini kengaytiradi, murakkab terminologiyani ma‘no jihatdan chuqur anglashini ta‘minlaydi va professional hujjatlar tayyorlash salohiyatini oshiradi.

Kodalmashish strategiyalari

Translanguaging (García, 2009) va kodalmashish (code-switching) strategiyalari talabalarga ona tili va ikkinchi til resurslarini ongli ravishda aralashtirish imkonini beradi. Ular quyidagi shakllarda qo‘llanadi:

• **Inter-sentential kodalmashish:** Birgina gap ichida tilni almashtirib, muhim kontentni ona tilida tushuntirgach, ingliz tiliga o‘tish.

• **Intra-sentential kodalmashish:** Bitta gap ichida ham o‘zbekcha va inglizcha elementlarni birlashtirish orqali murakkab fikrlarni qayta tuzish.

• **Emblematic switching:** Madaniy yoki professional kontekstda qasddan til almashtirish – masalan, huquqiy atamalarni inglizcha ishlatish.

Bu strategiyalar kognitiv moslashuvchanlikni oshiradi, chunki talabalar turli lingvistik vositalar yordamida murakkab kontentni qayta ifoda etishni o‘rganadi. Shu bilan birga, metakognitiv nazorat – til tanlash mexanizmini ongli ravishda boshqarish – ham rivojlanadi.

Gamifikatsiya integratsiyasi

Gamifikatsiya elementlarini ikki tilli dars modullari bilan uyg‘unlashtirish bosqichlari:

1. O‘yin elementlari parametrlarini belgilash

○ Quizlar va terminologiya o‘yinlari: Tinycards yoki Kahoot! kabi platformalarda mini-quiz shaklida.

○ Ball tizimi: Har bir to‘g‘ri javob uchun 1–3 ball, maxsus badges (terminologiya yulduzi, dialog ustasi)

2. Motivatsion raqobatni yo‘lga qo‘yish

○ Leaderboards: Individual va guruh reytinglari, haftalik va oylik natijalar.

○ Jamoaviy vazifalar: Guruh ichida tezlik va aniqlik bo‘yicha bellashuvlar.

3. Darhol feedback va refleksiya

○ Quiz natijalarini darhol ko‘rsatish, badges berish.

○ Refleksiya jurnalida talaba o‘z kamchiliklarini qayd etadi va badges mashg‘ulotidan olingan saboqlarni yozadi.

4. Progress-tracking (bosqichma-bosqich o‘shish)

○ Darajalar (levels): Har bosqichda murakkablik oshib boradi – masalan, daraja 1 – asosiy dialoglar, daraja 2 – parallel matn, daraja 3 – professional ro‘l-o‘yin.

o Portfel: Talabalar badges, quiz natijalari va lug‘at sahifalari bilan onlayn hamda qog‘oz portfel yuritadi.

Masalan, CLIL darsida: avvalo ona tilida kontentni muhokama qilib, keyin ingliz tilida gamifikatsiyalangan quiz orqali mustahkamlash, badges bilan terminologiya bo‘yicha rag‘batlash, leaderboards orqali ijobiy raqobat muhitini yaratish amalga oshiriladi.

Xulosa

Nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, ikki tilli pedagogika yondashuvlari (CLIL, translanguaging, ro‘l-o‘yin, parallel matn va bilingval lug‘at) va gamifikatsiya printsiplarini uyg‘unlashtirish oliy ta‘limda talabalarning kasbiy muloqot kompetensiyasini samarali rivojlantiradi. Bunday integrativ yondashuv:

- **Kognitiv malakalarni** nazariy tushunchalar va amaliy topshiriqlar yordamida chuqur o‘zlashtirishni ta‘minlaydi;

- **Metakognitiv malakalarni** o‘z-o‘zini baholash, strategik kodalmashish va refleksiya orqali mustahkamlaydi;

- **Motivatsiya va ishtirokchanlikni** gamifikatsiya mexanizmlari (ball tizimi, badges, leaderboards) orqali oshiradi;

- **Professional til muhitlariga** moslashuvchanlik hamda o‘z fikrini ona tilidan ikkinchi tilga erkin ko‘chirish qobiliyatini rivojlantiradi.

Kelgusida virtual va kengaytirilgan reallik, interaktiv simulyatsiya platformalari hamda turli til juftliklari (rus–ingliz, fransuz–ingliz) bo‘yicha ushbu yondashuvlarni kengaytirish va samaradorligini baholash bo‘yicha tadqiqotlar olib borish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Canale, M., & Swain, M. (1980). *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*. Applied Linguistics, 1(1), 1–47.

2. Cummins, J. (1979). Cognitive/academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters. *Working Papers on Bilingualism*, 19, 121–129.

3. Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: Defining “gamification.” In *Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference* (pp. 11–15).

4. García, O. (2009). *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. Wiley-Blackwell.

5. Kapp, K. M. (2012). *The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education*. Pfeiffer.

6. Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols, M. J. (2008). *Content and Language Integrated Learning: CLIL in Europe*. University of Jyväskylä.